

Door dwergen gesmeed

DE RIVIER WAS OVER DE VOLLE LENGTE BEVROREN, de slede gleed er vlot overheen en Eirik Hekne en zijn dochters hadden maar drie dagen nodig voor de tocht van Butangen naar Dovre. Het was het jaar 1611 en er liepen alleen maar belabberde karrenpaden door het dal, maar het rivierijs maakte dit soort reizen gemakkelijker en vaak leuker. De mensen die ze in de sneeuwstormen tegenkwamen dachten dat de zusters dicht tegen elkaar aan zaten onder de rendiervacht om warm te blijven, maar ze stapten nooit uit wanneer de paarden moesten rusten en als iemand hun vroeg hoe oud ze waren, antwoordden ze dat ze in 1595 waren geboren en dat Halfrid in de zomer ter wereld was gekomen en Gunhild tegen Kerstmis. Terwijl de nieuwsgierige vragers zich daarover verbaasden trokken zij alweer verder en de vader en zijn dochters lachten luid wanneer de slede zo ver weg was dat niemand hen kon horen. Het was een lach met een dubbele klank, uitgelatenheid met een kern van zelfverloochening, dubbel zoals alles in hun leven, maar minder schrijnend dan het korte grinniklachje wanneer een van hen ergens zin in had en de ander antwoordde dat ze dat dan zelf maar moest halen.

Ze joegen de paarden verder naar het noorden en hielden tegen de avond rust in Sel, op een boerderij waar bekenden van Eirik Hekne woonden. Daar klauterden de meisjes uit de slede, en vier voeten raakten gelijktijdig de grond. Het eerste wat ze deden was hun schort strakker om zich heen trekken, een schort dat zo breed was dat het om hun beider tailles paste, toen hinkten ze een houten huis binnen waar een extra breed bed stond.

De volgende dag stonden ze tegelijk met de zon op, maar die zon verdween toen ze bij de Rostenkloof kwamen, waar alleen schaduw was en waar de bergwanden zo wanstaltig waren dat ze moesten zijn uitgehakt door een woedende, versmade reus. De zon bereikte

de bodem van de kloof nooit en er werd gezegd dat een zomerdag in Rosten niet warmer was dan een koude dag in oktober en dat er uitsluitend wezens leefden die geen licht nodig hadden of dat niet konden verdragen. Om hen heen stortten de bergen zich loodrecht naar beneden met ravijnen die waren uitgesleten door woeste beken die nooit bevroren en die slechts zichtbaar waren als schuim. Eirik gaf de paarden de zweep op de steile hellingen naar boven, in de diepe sneeuw tussen de neergestorte rotsblokken. Vader en paarden en dochters en slede werden wit van de rijp van de waternevels waar ze doorheen moesten dringen, in een gebulder dat zo luid was dat je verder niets hoorde en er niets hoefde te worden gezegd, want het enige dat je je in Rosten afvroeg, was hoelang het nog duurde voordat je Rosten weer uit was.

Toen werd het land vlakker, de zon bleek nog steeds te bestaan, en mensen en paarden waren opgelucht toen ze de houten gebouwen van de Lie-hoeve bereikten en ze werden ontvangen door de tante van de meisjes. Zij was aanwezig geweest bij de slepende geboorte in Butangen waarbij haar zus uiteindelijk stierf en de vrouwen samen-dromden om het wonder te aanschouwen dat in het moederbloed van Astrid Hekne de oudere lag te spartelen: twee meisjes die vanaf de heup met elkaar waren vergroeid.

Die meisjes waren nu zestien jaar oud en zouden in een houten huisje in de heuvels boven Lie gaan wonen, ver weg van de andere mensen, aan een karrenpad dat nauwelijks werd gebruikt. Het huisje was speciaal voor hen gebouwd, een fraaie, winddichte blokhut, met gladgeschuurde binnenwanden die geel glansden en naar vers grenenhout roken, een kamer om in te slapen en een kamer om in te werken. Ze zorgden voor zichzelf en maakten de gebruikelijke grapjes. Als Halfrid Gunhild vroeg hout in de kachel te leggen, antwoordde haar zuster: 'Goed, als jij water haalt.'

Als kind al hadden de meisjes de familie Hekne verrast met hun fraaie weefkunst. Maar in Butangen en de omliggende dorpen hielden mensen zich alleen bezig met simpele huisvlijt en eenvoudige patronen, en Eirik wilde hen kennis laten maken met de eeuwenoude verfijnde vaardigheden die naar hij wist in het noorden beston-

den. Bij hun tante konden ze de oudste meesters uit het Bøverdalen en Lesja en de dorpen daartussenin leren kennen. Mompelend en bedaard, kromgebogen en vaak kort aangebonden, en uitsluitend vrouwen, de dragers van eeuwenlange overgeërfde kennis over wol en verven met planten en patronen die later namen zouden krijgen als ‘palmblad’ en ‘bliksemschicht’ en die werden geweven op een manier die niet met een stem kon worden uitgelegd of met letters worden opgetekend, die alleen geleerd kon worden door ernaast te zitten en wekenlang toe te kijken en te herhalen en nog eens te herhalen.

Zonder dat ze dat zelf wisten, behoorden veel vrouwen in het noordelijke Gudbrandsdal tot de bekwaamste vertegenwoordigers van de weefkunst in Europa. Ze zaten maandenlang voor hun Oppstad-weefgetouwen, een getouw waarbij de draden loodrecht naar beneden hingen, verzwaard met stenen met een gat erin. In andere landen was dit ambacht door de regels van de gilden en soms ook wetten voorbehouden aan mannen, en wat in het Gudbrandsdal *smettvev* heette, werd in Europa Vlaamse weefkunst genoemd. Maar wat de mensen elders deden interesseerde hen nog minder dan wat er op de maan gebeurde, en als iemand er iets over gezegd had, zou die hebben ondervonden dat vrouwen uit het Gudbrandsdal, of ze nu arm of rijk waren, geen traditie van onderdanigheid kenden en dat ze het leven van zelfs de meest geduldige man tot een hel konden maken.

Maandenlang kwamen er leermeesters naar de gezusters Hekne. Het daglicht werd benut om te weven, de avonden voor spinnen voor de haard, omdat het vet in de wol zachter werd in de warmte. De meisjes leerden allerlei bijzondere methoden om wol te verven met planten, en bovendien – werd er gezegd – kregen ze in het halfduister ook wandtapijten uit voorchristelijke tijden te zien, tapijten die oeroude Noordse verhalen vertelden door middel van cryptische symbolen en afbeeldingen van gedaantewisselaars en wezens die half dier, half mens waren.

Maar dat behoorde tot de kennis van de nacht, en 's ochtends, in het zonlicht, zaten de meisjes weer klaar om wandtapijten met

christelijke motieven te maken. Voor altijd naast elkaar, met het brede, fraai geborduurde schort om hun middel en op hun dijen, hun vingervaardigheid al zichtbaar in de steeds verschillende haarvlechten die ze bij zonsopgang in elkaars haren vlochten, en het verdriet dat ze moesten voelen was of nog niet gerijpt, of ze hadden er al mee leren leven.

De oude vrouwen ontdekten al snel hoe vlug en secuur de twee meisjes werkten. Met hun geheel eigen vierhandigheid weefden ze de draden sneller dan wie dan ook en iedereen die hen aan het werk zag, begreep waarom het woord weefster ook spin betekende. Daarnaast viel de leermeesters het bijzondere contact tussen de zussen op. Een nauw verband tussen hun reflexen, elke gedachte als een schaduw aanwezig bij de andere zus, wanneer een van hen een idee kreeg, kon de ander haar daar meteen mee helpen, maar wanneer ze het oneens waren, stokte het werk en begonnen ze elkaar tegen te werken, zodat de een niets kon doen zonder dat haar zus dat meteen verhinderde of kapotmaakte, en ze konden ook elkaars tegenzetten en wraakplannen voorspellen, zodat ze nooit echt wraak konden nemen en daardoor nooit een echte uitlaatklep voor hun woede hadden, het werd niet meer dan een beperkt, obstinaat maaien met hun armen waarbij de oude vrouwen moesten ingrijpen opdat een zo fraai begonnen werkstuk niet werd verpest.

Tot nu toe hadden de meisjes zelden eigen patronen bedacht en de ondoorgroendelijkheid waar ze later bekend om zouden staan en die haar hoogtepunt bereikte in het Hekne-tapijt – een afbeelding van de *Skråpånatta*, de dag des oordeels – was hun nog vreemd. Ze weefden die hele winter lang *De Drie Koningen* en *De wijze en de dwaze maagden* en waren blij toen de lente en de zomer van 1612 aanbraken, een zomer die nog fraai was op een zondag aan het einde van augustus.

Een zondag die in de geschiedenisboeken zou worden bijgeschreven. Als deze gebeurtenissen op een zaterdag hadden plaatsgevonden, zou alles anders zijn gelopen, want op zondag kwam de gehele dorpsbevolking bijeen in de kerk. Iedereen behalve de twee zusters, die vanwege hun gebrek mensenmenigten meden.

Daarom ontging het hun dat de drost van Dovre het volkomen ondenkbare deed, namelijk de kerk binnenstormen en de dienst onderbreken, en dat niet alleen, hij liet zijn strijdbijl niet achter in het wapenhuis, maar liep ermee naar de preekstoel, stampte drie keer met de steel op de vloer en verkondigde dat het land in oorlog was. Vanaf nu.

Een leger van honderden Schotse huursoldaten was in het Romsdal aan land gegaan en was nu op weg naar Dovre, en de drost zei dat er koeriers naar het noorden en het zuiden van het dal werden gestuurd, en naar alle zijden. De dominee verklaarde de dienst voor beëindigd en de kerk stroomde leeg. In de loop van die dag leverde elke boerderij een soldaat en in het dal werd de ene na de andere hoeve verlaten omdat de mensen vluchtten naar hun *seters*, hun zomerboerderijen in de bergen, met achterlating van eenzame kalveren die aan een paal werden gebonden. Iedereen wist dat soldaten zich met geweld toegang verschaften tot voedsel en onderdak en vrouwen, maar het gerucht deed de ronde dat deze Schotten een pact met de duivel hadden gesloten en dat ze iedereen die ze tegenkwamen vermoordden en ze de huizen waar mensen uit vluchtten platbrandden, ze hadden honden bij zich die de vluchtelingen verscheurden en ze hakten de hoeven van de melkkoeien af en lieten die dieren voor de lol bloedend rondstropelen, dus je kon beter een kalf op het erf vastbinden en alle deuren open laten staan in de hoop dat er genoeg eten en ruimte was om ervoor te zorgen dat ze je boerderij spaarden.

De meisjes van Hekne bleven waar ze waren. Er was niemand die hen goed genoeg kende om te kunnen zeggen of ze dat deden om een kostbaar wandtapijt te beschermen, of omdat ze zo slecht ter been waren dat ze een gemakkelijke prooi voor de vijand vormden als die hen naar de seter volgde, of omdat ze misschien domweg niet wilden vluchten, om redenen die ze misschien toen al vermoedden.

Een rumoerige stoet van meer dan driehonderd soldaten trok de volgende dag door Dovre. Eerst de honden, toen de officieren te paard, met helm en twee pistolen en een zwaard, gevolgd door een bont gezelschap van ervaren voetsoldaten en jonge jongens, daar

weer achter een paar vrouwen en wapensmeden en zadelmakers, en een achterhoede van door de wol geverfde veteranen die de achterblijvers opjoegen.

De soldaten volgden een smal karrenpad halverwege de bergheiling en op een gegeven moment kwamen ze langs het huisje van de Hekne-zusters. Die moesten het stampen van de soldaten en paarden en het aanhoudende geroezemoes gehoord hebben. De stoet was bijna voorbij toen een officier zijn paard inhield en een bevel gaf. Twee jongemannen kregen ieder een zwaard in handen geduwd, ze stapten uit de rij en liepen naar het houten huisje terwijl de achterhoede bleef wachten.

Ze stapten zonder aan te kloppen naar binnen.

En bleven daar merkwaardig lang.

Zó lang, dat de officier mensen naar binnen wilde sturen om hen te halen, maar toen kwamen ze naar buiten, met gestreken zwaarden en twee leren zakken met drinkwater.

Wat de vier jonge mensen die dag tegen elkaar hebben gezegd in het Hekne-huisje, weten alleen die vier. Wat wel vaststaat, is dat soldaten erg op hun hoede en vaak bang zijn, en het is niet ondenkbaar dat de twee soldaten eerst dachten dat er misschien Nornen aan het weefgetouw zaten, schikgodinnen die de levensdraden van ieder mens weven, want de oude Noordse verhalen leefden nog sterk op de eilanden waar ze vandaan kwamen.

Wat hen ook verrast moet hebben, was dat ze elkaars taal konden verstaan. De officieren waren Schots, maar de soldaten kwamen van de Orkneys en de Shetlandeilanden, die meer dan zeshonderd jaar Noors grondgebied waren geweest en waar het Oudnoors nog steeds de spreektaal was ook al hoorden de eilanden nu bij Schotland.

Het leger trok verder, en die avond sloegen ze hun kamp op bij een heuvel die Kråkvolden heette, een uur gaans ten zuiden van het Hekne-huisje. Ze maakten een kampvuur, zetten het op een drinken en begonnen te worstelen, gewoonten die ze geërfd hadden van hun Noorse voorvaderen.

Wat de Noren niet wisten, was dat deze soldaten helemaal niet

van plan waren Noorwegen te bezetten. Ze wilden naar Zweden om daar als huursoldaten voor de Zweedse koning te vechten in de Kalmar-oorlog. Ze hadden onderweg niets platgebrand en niemand vermoord, maar het gerucht dat ze onmenselijke waren kwam hun goed van pas. De waarheid was namelijk dat de meeste soldaten ongewapend waren en slechts een enkeling had ooit eerder gevochten, de meesten waren geronselde armeluiszonen, sommigen waren vrijgekocht uit de gevangenis, anderen waren met geweld gedwongen mee te komen.

De legeraanvoerder heette Ramsay en zijn hoogste ondergeschikte was kolonel Sinclair, die elke ochtend wat kruis in zijn handpalm verbrandde om aan de opstijgende rook te zien welke gevaren die dag zou brengen. Niet dat ze bang waren voor de Nooren. Ze marcheerden dwars door Noorwegen omdat dat minder gevaarlijk was dan per schip het Skagerrak over te steken. Noorwegen was een leeggeroofd en arm land, een onvruchtbare woestijn waar uitgemergelde mensen zich verstopten als ze een vreemdeling zagen, dat had deze reis tot nu toe wel bewezen, nietwaar? Geen vijand te bekennen!

Nieuws verspreidde zich destijds langzaam en Ramsay en Sinclair wisten niet dat koning Christiaan in Kopenhagen had besloten dat ontoegankelijke, onherbergzame land in het noorden niet meer te laten verdedigen door zijn soldaten en dat hij de oude praktijk van de *leidang* weer in ere had hersteld, een soort dienstplicht die boeren verplichtte om soldaten ter beschikking te stellen, en elke boerderij diende ook minstens één geweer te leveren. De boeren werden gewaarschuwd door middel van *budstikker*, berichtenkokers die volgens strikt afgesproken routes werden doorgestuurd, ze werden ook wel 'legerpijlen' genoemd en waren aan één kant zwartgeblakerd en hadden aan het andere uiteinde een kleine strop, om iedereen eraan te herinneren dat de boer die zich aan de *leidang* onttrok aan zijn eigen nokbalk zou worden opgehangen terwijl huis en have in brand werden gestoken.

Dus die soldaten, die kwamen er wel.

De dinsdag erop hadden de legerpijlen de verste uithoeken van

het Gudbrandsdal al bereikt en hadden vijfhonderd boerensoldaten zich verzameld op een dagmars van de Schotten, in het zuiden, bij Kringen, waar de rotswand zich recht in de rivier de Laugen stortte en de enige begaanbare passage een bochtig pad was. Die woensdag bereikten de Schotten Kringen, het pad was zo smal dat ze niet naast elkaar konden lopen en toen de stoet over de hele lengte was uitgerekt, klonk er een schot en viel kolonel Sinclair op de grond. Hij was in zijn voorhoofd geraakt door een jasknoop van familie-zilver die tot een ronde kogel was gekauwd en was afgevuurd uit een radslotgeweer van bijna twee meter lang door een schutter uit Ringebu, een man die wist dat iemand die een pact met de duivel had gesloten alleen door zilver kon worden gedood, en de enige troost voor Sinclair was dat hij nog eeuwenlang als de aanvoerder van de Schotten werd beschouwd omdat hij vooropreed.

De Schotten werden van bovenaf aangevallen met geweren en speren en hakbijlen. Drie uur later was de helft van de huursoldaten dood. Er sneuvelden maar een paar Noren. De overlevenden werden naar het zuiden gevoerd en opgesloten in een hooischuur. De drosten bevalen dat de gevangenen naar de Akershusvesting in Kristiania moesten worden gebracht en aan de soldaten van de koning moesten worden overgeleverd, maar het was augustus, het was midden in de oogsttijd, en toen 's nachts de brandewijn rondging morden de Noren, want als ze de gevangenen helemaal naar Kristiania moesten brengen zouden er veel bewakers en voorzieningen nodig zijn en het zou zoveel tijd kosten dat het graan en het hooi thuis op de akkers zouden weggroten zodat hun een hongervinter wachtte, en dat kon toch onmogelijk de dank van de koning zijn omdat zij zijn land hadden verdedigd.

De volgende dag begon met vluchtpogingen en ruzies tussen bewakers en gevangenen en later tussen de bewakers onderling, en eindigde ermee dat de gevangenen twee aan twee uit de hooischuur werden gehaald en met schoten en speren werden geëxecuteerd.

In de stilte erna volgden de schaamte en de schrik.

God, help ons. Wat hebben we gedaan. Grote God. Wat hebben we gedaan.

Een introverte angst. Omdat ze zoveel wreedheid in zich hadden.

Hiertoe zijn we in staat. Zelfs ik. Zelfs jij.

Achttien mannen ontsnapten aan de dood, drie van hen werden naar Akershus gebracht, waar de gebeurtenis werd genoteerd door de stadhouder en daarmee was de zaak afgedaan. Het was een militair huzarenstukje gevolgd door een massamoord, en niemand wilde graag herinnerd worden aan het bloedbad bij de hooischoor. Het zou tachtig jaar duren voordat er weer iets over de Schotse veldtocht werd geschreven. Toen werd de gebeurtenis tot leven gewekt in gedichten en liederen, meestal uitsluitend als heldendaad. De enige uitzondering was een lied dat snel in vergetelheid raakte omdat daarin ook de slachtpartij werd beschreven. Eén strofe ging over een jongen die gespaard bleef. Hij rukte zich los, liep op de speer af en zei in het Noors: *Als God de doden bijeendrijft en Hij zijn oordeel vel, weet dan dat Hij mij als een vriend van Halfrid Hekne telt.*

DAT ZOU BEST EENS DE JONGEN KUNNEN ZIJN die een paar dagen na de slag vanuit het noorden naar Lie kwam. Hij had een lelijke messteek opgelopen en zei dat hij gratis wilde werken, tegen kost en inwoning. Zijn broer was gesneuveld bij Kringen, ze waren arme boerenzonen van de Hebriden die op de Shetlandeilanden naar werk hadden gezocht toen de officieren kwamen en mannen onder dwang meenamen, iets waar ze het recht niet toe hadden, maar zij hadden wapens en de jongens niet. Ze geloofden hem op zijn woord en gaven hem een zeis en een bijl en een spade en een bats. Hij bracht elke dag water en hout en eten naar het Hekne-huisje, maar wat er zich precies afspeelde in de daaropvolgende lente is onduidelijk. De tante van de meisjes wist de gebeurtenis uit de dorpsroddel te houden en de enige buiten het noordelijke Gudbrandsdal die ervan op de hoogte werd gebracht, was Eirik Hekne toen hij de meisjes tegen Kerstmis kwam halen, en toen was de wond bijna genezen. In elk geval de wond die kon bloeden.

De tante vertelde dat er kreten hadden geklonken vanuit het Hekne-huisje, kreten van beide meisjes, zo schril en indringend dat je ze tot op de boerderij kon horen. Ze renden de berg op en troffen de zusters bebloed en bang aan, maar ze wilden niet zeggen

wat er gebeurd was, behalve dat ze zich gesneden hadden en dat dat uitsluitend hun eigen schuld was. De consternatie was groot en de wond bleek moeilijk te verbinden, en pas tegen het einde van de middag drong het tot de anderen door dat de Schotse jongen was verdwenen en dat hij genoeg eten had gestolen om de kust te bereiken, maar het merkwaardige was dat er onmiskenbare sporen waren dat hij terug was gegaan naar de voorraadschuur en een gedeelte van het eten had teruggebracht, en dat werd als het bewijs beschouwd dat hij eten voor twee personen had gepakt maar toen het plan en de andere vluchteling had verlaten.

De wond begon te zweren en de meisjes lagen lange tijd met koorts op bed. Dat ze het überhaupt overleefden kwam volgens de tante omdat ze zich gesneden hadden aan het mes dat ze altijd bij het weven gebruikten en dat ze hadden gekregen van een vrouw uit het Bøverdalen. Dat mes was naar verluidt niet alleen in de aarde gevonden, dus verloren op het veld en teruggevonden toen het vergeten was, het kon ook net zo scherp geslepen worden als de messen die volgens de mensen op de boerderij door dwergen gesmeed waren, dus door het onderaardse volkje verhit en bewerkt. Zulke messen had je in elk dorp en ze werden rondgestuurd om zieke dieren en mensen te genezen, en de tante dacht dat de meisjes alleen in leven waren gebleven omdat hun mes 'door dwergen gesmeed' was.

Hierna heerste er een ander soort stilte tussen de zusters. Voor het eerst begonnen ze ieder voor zich te weven, en de twee eerste van die weefsels gaven naar men zei visioenen weer die ze in hun koortsdromen hadden gehad. Er werd ook gezegd dat de jongen op een nacht was teruggekeerd en iets had achtergelaten voor Halfrid, iets wat haar later dierbaarder zou zijn dan wat dan ook, maar niemand wist wat dat was. Hun vader haalde hen naar huis en onder het ijs waar ze overheen reden stroomde de rivier, de Laugen, naar de zee, met een nieuw geheim uit het Gudbrandsdal.

WEER THUIS IN BUTANGEN namen ze hun intrek in het nieuwe woonhuis op Hekne. Ze zetten een apart Oppstad-weefgetouw op voor een wandtapijt waar ze de rest van hun leven aan zouden wer-